

<https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-11>

How to Cite (Style APA):

Zarichanskyi, O. A., Sokurenko, V. V., & Yevdokimova, O. O. (2023). Professional responsibility and conscientiousness of civil servants at different stages of professional growth. *Insight: the psychological dimensions of society*, 9, 191–209. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-11>

Зарічанський О. А., Сокуренко В. В., Євдокімова О. О. Професійна відповідальність та совісність державних службовців на різних етапах професійного становлення. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2023. № 9. С. 191–209. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-11>

UDC [323.3-057.34:347.56]:159.9.072

Professional responsibility and conscientiousness of civil servants at different stages of professional growth

Професійна відповідальність та совісність державних службовців на різних етапах професійного становлення

Received: January 23, 2023

Accepted: April 24, 2023

Zarichanskyi Oleh Anatolyovych

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Senior Researcher,
Department of problems of informational
and psychological
confrontation of the research center,
Military Institute of Taras Shevchenko
National University of Kyiv, Ukraine
olegzarvin69@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6934-9521>

Sokurenko Valerii Vasylovych

Doctor of Law, Professor, Rector,
Kharkiv National University of Internal
Affairs, Ukraine
rector_hnuvs@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

Yevdokimova Olena Oleksandrivna

Doctor of Psychological Sciences,
Full Professor, Head,
Department of Sociology and Psychology,
Kharkiv National University of Internal
Affairs, Ukraine
elena25eva@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-4211-7277>

Зарічанський Олег Анатолійович

кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділ проблем інформаційно-
психологічного протидорства
науково-дослідного центру,
Військовий інститут
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, Україна
olegzarvin69@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6934-9521>

Сокуренко Валерій Васильович

доктор юридичних наук, професор,
ректор
Харківський національний університет
внутрішніх справ, Україна
rector_hnuvs@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>

Євдокімова Олена Олександрівна

доктор психологічних наук, професор,
завідувачка
кафедра соціології та психології,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, Україна
elena25eva@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-4211-7277>

Abstract

The article presents findings of a study of civil servants' professional responsibility and conscientiousness in the context of their professional activities. The **purpose** of the paper is to analyze the specifics of professional activity and conscientiousness of civil servants at different stages of their professional growth. **Methods:** the questionnaire "Structure and Level of Professional Responsibility" by N. Makeieva (2014) and "The Conscientiousness Scale" by Melnykov & L. Yampolskyi in the adaptation of I. Furmanov & L. Perhamenshchik (1998). The empirical study base consisted of civil servants at different stages of professional growth: first-year students (majoring in public management and administration) of higher education institutions; novice civil servants; civil servants with ten or more years of experience. The **results** of the theoretical study demonstrated how integral characteristics of a qualitative character of conscientiousness and responsibility manifest themselves during professional self-actualization and self-fulfillment. It was empirically established that students majoring in public management and administration are less aware of the importance of their activity and the need for its high-quality and thorough performance and have lower responsibility and concern about performance results. Novice civil servants are less capable of making action plans independently and are less prone to display an active attitude in choosing more optimal ways of solving professional tasks. Civil servants with ten or more years of experience are more inclined to be guided in their professional activities by the law, social and professional requirements, and rules. **Conclusions.** Although it was empirically established that civil servants with ten or more years of experience have a high level of conscientiousness, while students and novice civil servants have a medium level (concurrently with a significantly higher frequency of a low level). The study highlighted the need to examine the specified characteristics and adopt special programs for their development.

Keywords: civil servants, conscientiousness, professional responsibility, moral and ethical characteristics, corruption, stages of professional development.

Introduction

The issues of personal responsibility and morality of civil servants in Ukraine become especially relevant amidst countering the armed aggression of the Russian Federation. This is confirmed by the Ordinance of the Cabinet

Анотація

У статті наведено результати дослідження професійної відповідальності і совісності державних службовців у контексті їхньої професійної діяльності. **Метою** роботи стало вивчення специфіки професійної відповідальності і совісності державних службовців на різних етапах професійного становлення. **Методичний інструментарій:** опитувальник "Структура і рівень професійної відповідальності" Н. Макеєвої (2014) і "Шкала совісності", створена В. Мельниковим та Л. Ямпольським в адаптації І. Фурманова та Л. Пергаменщика (1998). Емпіричну базу дослідження склали державні службовці на різних етапах професійного становлення: студенти першого курсу закладу вищої освіти, що навчаються за спеціальністю "Публічне управління та адміністрування"; державні службовці першого року професійної діяльності; а також державні службовці, що мають десять і більше років служби. **Результати** теоретичного вивчення показали, що як інтегральні ознаки якісного характеру совісності і відповідальності виявляють себе у процесах професійної самореалізації та самоздійснення. Емпірично виявлено, що студенти, які навчаються за спеціальністю "Публічне управління та адміністрування", характеризуються меншим усвідомленням значущості своєї діяльності, необхідності її якісного та сумлінного виконання, меншим рівнем відповідальності та переживання за результати діяльності. Державні службовці першого року своєї діяльності є менш спроможними самостійно вибудовувати плани дій та менш зорієтованими на розгортання поля своєї активності у виборі більш оптимальних шляхів вирішення професійних завдань. Держслужбовці, що мають десять і більше років служби, є більш схильними у професійній діяльності керуватися нормами закону, соціальними і професійними вимогами та правилами. **Висновки:** зважаючи на те, що емпірично встановлено, що у державних службовців, які мають десять і більше років служби, переважає високий рівень совісності, а в студентів та держслужбовців-початківців – середній рівень (водночас із істотно більшою частотою низького рівня), акцентовано необхідність діагностування означених характеристик та розробки спеціальних програм їх розвитку. **Ключові слова:** державні службовці, совісність, професійна відповідальність, морально-етичні характеристики, корупція, етапи професіогенезу.

Вступ

Питання особистісної відповідальності і моральності державних службовців в Україні набувають особливої актуальності в умовах протидії збройній агресії Російської федерації. Підтвердженням тому є Розпорядження Кабінету міністрів України від 10.06.2022 р. N 154-р

of Ministers of Ukraine dated 10.06.2022 No. 154-p "Regarding the fulfilment by civil servants of tasks and key indicators of the effectiveness, efficiency and quality of official activity under martial law", which complements the indicators of civil servant competence with the requirements: creation of responsibility culture; awareness of the overall picture in the area of responsibility and the ability to determine directions for development and improvement in the area of responsibility (Ordinance, 2022). Corruption, the fight against which is considered in numerous legislative acts and ad hoc measures, as a phenomenon of social life is of an immoral nature, contradicts the legislation and the fundamental principles of professionalism, undermining the basics of state security and causing damage to the legitimacy of the current government and, hence, the economic development of the country as a whole (Gorsiraet al., 2018). Despite the considerable period of corrupt practices in the state administration system, no country has managed to eradicate it completely. The problem of corruption has a global scale and is covered in essential international documents, but the availability of a legislative framework for fighting corruption does not guarantee a complete solution to the problem because corruption is primarily a psychological phenomenon, the essence of which is an insatiable thirst for profit upon the lack of public control.

Being a psychological phenomenon, corruption has inherent cognitive, emotional, and behavioral mechanisms that determine its origin, functioning, and justification. Researchers who studied the psychology of corruption pay attention to its moral and ethical aspects. In this regard, such characteristics as responsibility and conscientiousness are analyzed.

The mechanism of conscience is emotional experiences, and thanks to conscience human experiences drive strong emotions. The author of the differential emotions theory, K. Izard (1991), emphasized that the feeling of guilt – the most important of all emotions, plays a central role in the moral development of an individual (Izard, 1991). The concept of guilt has gone through a long path of evolutionary development: every socio-cultural unit (family, church, etc.)

"Щодо виконання державними службовцями завдань і ключових показників результативності, ефективності та якості службової діяльності в умовах воєнного стану", в якому показники компетентності державного службовця доповнено вимогами: створення культури відповідальності; бачення загальної картини у сфері своєї відповідальності, також здатністю визначати напрями розвитку і покращень у сфері своєї відповідальності (Розпорядження, 2022). Корупція, боротьбі з якою присвячено чимало законодавчих актів і спеціальних заходів, як явище суспільного життя має аморальний характер, суперечить законодавству та фундаментальним принципам професіоналізму, підриваючи основи безпеки держави і завдаючи шкоди легітимності чинної влади і, як наслідок, економічному розвитку країни в цілому (Gorsiraet al., 2018). Незважаючи на значний період існування корупції в системі державного управління, повністю викоринити її не вдалося в жодній країні. Проблема корупції має планетарний масштаб і відображена у низці важливих міжнародних документів, але наявність законодавчої бази для боротьби з корупцією не забезпечує повного вирішення проблеми, адже корупція найперше є психологічним феноменом, сутність якого полягає у ненаситній спразі наживи в умовах відсутності громадського контролю. Як психологічний феномен, корупція має власні когнітивні, емоційні і поведінкові механізми, які зумовлюють її виникнення, функціонування і виправдання. Низка дослідників, що вивчала психологію корупції, звертає увагу на її морально-етичний аспект, і в цьому ракурсі звертається до таких характеристик, як відповідальність і совісність (Abraham et al., 2018).

Механізмом совісті є емоційні переживання, і саме завдяки совісті людські переживання викликають сильні емоції. Автор теорії диференційних емоцій К. Ізард (1991) підкреслював, що головну роль у моральному розвитку особистості відіграє відчуття провини – найважливіша з усіх емоцій (Izard, 1991). Концепція провини пройшла довгий шлях еволюційного розвитку: кожна соціокультурна єдність (сім'я, церква тощо), заснована на певних етичних і моральних принципах, формує умовні сигнали провини: встановлює певні стандарти поведінки та намагається переконати молодше покоління прийняти їх. Ці постулати (морально-етичні принципи) є когнітивною

based on some ethical and moral principles forms conditional signals of guilt; it establishes behavioral standards and strives to convince younger generations to follow them. Such postulates (moral and ethical principles) are a cognitive component of conscience, and guilt experiences affect a person and their conscience more than fear (Izard, 1991).

The ability to teeter on the edge, which measures compliance dictated by fear and inspired by guilt, can be treated as evidence of mature conscience and moral behavior (Pomytkina et al., 2020). A sense of responsibility is the core of the structure of consciousness: it focuses on the awareness of guilt and, at the same time, promotes the choice of a behavior mode that reduces the likelihood of an intense feeling of guilt (Pomytkina et al., 2020). Responsibility reflects an individual social, moral, and legal attitude toward a group, community, or society as a whole and is characterized by the fulfillment of moral obligations and legal norms. Employees with higher socio-economic status are aware of their authority, ability to solve problems, availability of social ties, and financial, economic, tangible, and social resources (Blynova, 2021: 57). In adopting strategic life decisions, responsibility characterizes a person's abilities and capacity to act as a subject, consciously set a goal, and make a decision, i.e., to make the right choice (Pomytkina et al., 2020).

A scientist F. Schalkwijk (2018), working with teenagers, proposed a new conceptualization of the conscience. The author claims that with the transition from a one-person psychology of instinctual needs to a two-person psychology of relational needs, the metapsychological focus tends to shift from instinct theory to emotion motivation and systems theory, and, accordingly, familiar concepts have to be rethought (Schalkwijk, 2018). The author reconceptualizes the superego as a psychic regulation system for self-evaluation, comprising the capacity for empathy, the proneness to experience self-conscious emotions, such as shame, pride, and guilt, and the capacity for moral reasoning.

For its part, the group of authors (Verkade et al., 2020) set about testing the integrative theory of conscience of F. Schalkwijk (2018), which he

складовою совістю, а переживання провини більшою мірою, ніж страх, впливають на людину та її совість (Izard, 1991).

Уміння балансувати на межі, яка вимірює відповідність, продиктовану страхом і натхненню почуттям провини, можна розглядати як доказ зрілої совісті та моральної поведінки (Pomytkina et al., 2020). Почуття відповідальності становить ядро структури свідомості: воно фокусується на усвідомленні провини і водночас сприяє вибору стилю поведінки, який зменшує ймовірність інтенсивного почуття провини (Pomytkina et al., 2020). Відповідальність відображає певне соціальне, моральне та правове ставлення індивіда до групи, спільноти чи суспільства в цілому, характеризується виконанням моральних обов'язків і правових норм. Співробітники з більш високим соціально-економічним статусом усвідомлюють свою впливовість, здатність вирішувати проблеми, наявність соціальних зв'язків, фінансових, економічних, матеріальних та соціальних ресурсів (Blynova, 2021: 57). У прийнятті стратегічних життєвих рішень відповідальність характеризує здібності та можливості людини виступати суб'єктом, свідомо ставити мету й ухвалювати рішення – по суті, робити правильний вибір (Pomytkina et al., 2020).

Науковець Ф. Шалквік (2018), досліджуючи підлітків, запропонував нову концептуалізацію феномену совісті. Автор стверджує, що з переходом від одноосібної психології інстинктивних потреб до двоосібної психології потреб у відносинах метапсихологічний фокус має тенденцію зміщуватися з теорії інстинкту до емоційної мотивації та системної теорії, і, відповідно, колишні поняття мають бути переосмисленими (Schalkwijk, 2018). Автор розглядає супер-его як систему психічної регуляції самооцінки, що поєднує здатність до емпатії, схильність відчувати свідомі емоції, такі як сором, гордість, почуття провини та здатність до морального міркування.

Зі свого боку група авторів (Verkade et al., 2020), взялася перевірити інтегративну теорію совісті Ф. Шалквіка (2018), запропоновану і перевірену ним на підлітковій вибірці, на групі дорослих правопорушників із психічними розладами. Автори, відповідно до концепції Ф. Шалквіка (2018), об'єднали дослідження емпатії, самосвідомих емоцій та морального міркування, і дійшли висновку, що так званої "совістю злочинця" не існує (Verkade et al., 2020).

had put forward and tested on a teenage sample and a group of adult offenders with mental disorders. Following F. Schalkwijk's concept (2018), the authors combined the research of empathy, self-conscious emotions, and moral reasoning and, thus, concluded that the so-called "conscience of a criminal" does not exist (Verkade et al., 2020).

M. Verkade (2022), who studied in her dissertation the specifics of conscience functioning in offenders and non-offenders, defines conscience as a psychological function regulating human behavior and identity with the help of self-reflection and assessment that is the outcome of the interaction of affective and cognitive empathy, self-conscious emotions (such as guilt and shame) and moral reasoning (Verkade, 2022). The author emphasizes the option of influencing the formation of the relevant mechanism, noting that "conscience is like an empty box that can be filled with any moral content, i.e., norms and values learned during our development" (Verkade, 2022:27).

Ukrainian researcher L. Pomytkina et al. (2020) highlights the role of conscience in the processes of subjective choice when making strategic life decisions. The author stresses that all personal experiences during decision making and after it are driven not only by the mechanism of reflection but also by an integral mechanism, which is often called conscience (Pomytkina et al., 2020).

As opposed to motive (a sense of duty), conscience also includes self-assessment of preceding actions due to individual self-realization of one's responsibility to others and society. In addition, conscience involves a personal ability to be critical of one's own and other people's thoughts, social needs, and shared or individual responsibility for one's own actions, as it can affect society. Conscience is a human ability nurtured by society (Khaleel, 2022). Conscience is the manifestation of the ability to independently formulate moral obligations, the requirement for their fulfillment, the exercise of moral self-control, and the evaluation of one's actions (Sokolov, 2021).

Responsibility acts for civil servants as a system-forming feature of a moral character, which maintains the legality and efficiency of professional activity (Martynenko, 2019).

M. Verkade (2022), who studied in her dissertation the specifics of conscience functioning in offenders and non-offenders, defines conscience as a psychological function regulating human behavior and identity with the help of self-reflection and assessment that is the outcome of the interaction of affective and cognitive empathy, self-conscious emotions (such as guilt and shame) and moral reasoning (Verkade, 2022). The author emphasizes the option of influencing the formation of the relevant mechanism, noting that "conscience is like an empty box that can be filled with any moral content, i.e., norms and values learned during our development" (Verkade, 2022:27).

Ukrainian researcher L. Pomytkina et al. (2020) highlights the role of conscience in the processes of subjective choice when making strategic life decisions. The author stresses that all personal experiences during decision making and after it are driven not only by the mechanism of reflection but also by an integral mechanism, which is often called conscience (Pomytkina et al., 2020).

As opposed to motive (a sense of duty), conscience also includes self-assessment of preceding actions due to individual self-realization of one's responsibility to others and society. In addition, conscience involves a personal ability to be critical of one's own and other people's thoughts, social needs, and shared or individual responsibility for one's own actions, as it can affect society. Conscience is a human ability nurtured by society (Khaleel, 2022). Conscience is the manifestation of the ability to independently formulate moral obligations, the requirement for their fulfillment, the exercise of moral self-control, and the evaluation of one's actions (Sokolov, 2021).

Responsibility acts for civil servants as a system-forming feature of a moral character, which maintains the legality and efficiency of professional activity (Martynenko, 2019).

The essence of professional responsibility is qualitatively interpreted through the need of a specialist to comply with professional and social requirements (Shlomin, 2020), while its functional essence involves ensuring the constructive organization of professional activity and optimal adaptation, the ability to self-regulate actions on the performance of official duties, and the capacity to productively reflect on their outcomes (Shlomin, 2020). Professional responsibility as an integral characteristic of a specialist conveys the core of activity performance as the penchant of an individual for optimal structuring of the activity and the conformity of its results to the models, which are formally and informally sanctioned by society and the profession (Sadova, 2019). In conditions requiring decision-making and the selection of an algorithm of actions, professional responsibility provides the subjective ability to demonstrate internal autonomy and resist external influences that allows maintaining the effectiveness of the professional activity (Sadova, 2019).

Purpose and tasks. The research purpose is to specify the particularities of such characteristics as public servants' professional responsibility and conscientiousness at different stages of their professional growth. Achieving the set goal involves the implementation of the following scientific and research tasks: establishment of the structure and level of professional responsibility of civil servants at various stages of their career development; determination of differences in the frequency of manifestation of civil servants' conscientiousness at different stages of their professional growth.

Methods

Participants. The study sample consists of 507 civil servants aged 18 – 42. The first group (103 persons): first-year students (majoring in public management and administration) of higher education institutions; the second group (202 persons): novice civil servants; the third group (204 persons): civil servants with ten or more years of experience.

Variables. The following was taken into account when designing the system of variables: an independent subject variable –

із виконання службового обов'язку, а також спроможності продуктивно відрефлексувати їх результати (Шломін, 2020). Професійна відповідальність як інтегральна характеристика фахівця визначає стрижнем виконання діяльності налаштованість особистості на оптимальне вибудовування діяльності та відповідність її результатів зразкам, формально та неформально санкціонованим суспільством та професією (Садова, 2019). В умовах, які вимагають прийняття рішень та вибору алгоритму дій, професійна відповідальність забезпечує суб'єктивну спроможність виявляти внутрішню автономність та опиратися зовнішнім впливам, що дозволяє підтримувати ефективність професійної діяльності (Садова, 2019).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей таких характеристик, як професійна відповідальність і совісність у державних службовців на різних етапах їхнього професійного розвитку. Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію таких науково-дослідницьких завдань: встановлення структури і рівня професійної відповідальності державних службовців на різних етапах професійного розвитку; визначення відмінностей у частоті вияву рівнів совісності держслужбовців на різних етапах професійного становлення.

Методи

Учасники. Вибірку дослідження склали 507 державних службовців у віці 18 – 42 роки. Перша група (103 особи) – студенти першого курсу закладу вищої освіти, що навчаються за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування”, друга група – 202 особи – державні службовці першого року професійної діяльності; третя група – державні службовці, що мають десять і більше років служби (204 особи).

Змінні. У формуванні системи змінних були враховані: незалежна суб'єктивна змінна – етап професійного становлення державних службовців, залежні змінні – професійна відповідальність та совісність. З метою контролю такої додаткової змінної як гендер, групи були розшаровані за гендерною ознакою (статеве диференціювання) відповідно до відсоткового співвідношення жінок та чоловіків за професією (70:30).

Процедура та інструменти. З метою

the stage of professional growth of civil servants, dependent variables – professional responsibility and conscientiousness. To control such an additional variable as gender, the groups were stratified by gender (sex differentiation) according to the percentage ratio of women and men in the profession (70:30).

Procedure and instruments. To fulfill the ethical requirements for conducting the research, all respondents were informed about major research tasks and attention was paid to voluntary participation in the testing, the confidentiality of their data, and use of the results for educational and research purposes.

Methodical tools. The questionnaire “Structure and level of professional responsibility” (Makeieva, 2014) allows clarifying the structure of professional responsibility (PR), which is a generalized characteristic of a specialist and responds to the performance of a subject that provides for independent decisions and autonomous actions aimed at achieving an outcome meeting professional and social requirements (Makeieva, 2014). It comprises thirty-eight items – each respondent was asked to rate their agreement with the content according to a seven-point scale. Each statement represents an opinion on various aspects of professional responsibility from the position of a third person that neutralizes the social desirability of a participant.

The questionnaire was tested using a sample of 232 persons. The factorization of statements made it possible to group them into six factors, substantively corresponding to the structure of professional responsibility, which was rendered in the scales’ names: “Awareness and experience of responsibility”, “Self-control and self-organization at work”, “Professional self-actualization and competence”, “Professional norms”, “Initiative at work”, and “Prosocial behavior”.

In the practical dimension, the study of professional responsibility is a relevant prospect for scientists to solve applied tasks related to types of professional activity which differ in permanent tension and complexity, multitasking, and high responsibility (Ostapovich, 2020) that actualizes the need to use the method “Structure and level of professional activity” in psychological research

виконання етичних вимог до проведення дослідження усі респонденти були поінформовані про основні завдання дослідження, увагу було зосереджено на добровільності участі у тестуванні, конфіденційності їхніх персональних даних та використанні результатів в освітніх та дослідницьких цілях.

Методичний інструментарій. Опитувальник “Структура і рівень професійної відповідальності” (Makeєва, 2014) дозволяє з’ясувати структуру професійної відповідальності (ПВ), яка є узагальненою характеристикою фахівця і респондує процес реалізації суб’єктом праці діяльності, що передбачає самостійні рішення та автономні дії, спрямовані на досягнення відповідного професійним і соціальним вимогам результату (Makeєва, 2014). Опитувальник вміщує тридцять вісім пунктів, згоду зі змістом яких респонденту пропонують оцінити за семибальною шкалою. Кожне твердження відображає думку щодо різних аспектів професійної відповідальності з позиції третьої особи, що нейтралізує соціальну бажаність досліджуваного.

Апробація опитувальника здійснена на вибірці з 232 осіб. Факторизація тверджень дозволила згрупувати їх у шість факторів, сутнісно відповідних структурі професійної відповідальності, що знайшло відображення у назвах сформованих шкал, а саме: “Усвідомлення і переживання відповідальності”, “Самоконтроль і самоорганізація в роботі”, “Самоактуалізація та компетентність в роботі”, “Професійні норми”, “Ініціативність у роботі” та “Просоціальна поведінка”.

Процедура визначення надійності шкал, конструктивної валідності методики та її ретестової надійності продемонструвала прийнятність опитувальника. Стандартизація методики дозволила виокремити тестові норми вираженості компонентів професійної відповідальності. Запропонований опитувальник є надійним та валідним психодіагностичним інструментом, який відповідає необхідним вимогам, що дозволяє його застосування як з дослідницькою, так і з прикладною метою (Соколов, 2021).

У практичному вимірі дослідження професійної відповідальності виступає актуальною перспективою розв’язання науковцями прикладних завдань щодо видів професійної діяльності, які відрізняються перманентною напруженістю та складністю, багатозадачністю й високою відповідальністю (Ostapovich, 2020),

to establish the specifics of the phenomenon's functioning in civil servants.

The Consciousness Scale, obtained from Psychodiagnostic Test by V. Melnykov & L. Yampolskyi in the adaptation of I. Furmanov & L. Perhamenshchik (1998), is characterized by high density and homogeneity. It combines the statements of the Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI) and Sixteen Personality Factor Questionnaire (16PF), which convey the essence of the Power of Superego. The procedure of testing, reliability and validity check, and method standardization was carried out with the involvement of 1,315 persons (Furmanov, Perhamenshchik, 1998).

The mentioned method is a standardized self-report that aims to assess compliance with ethical principles and social norms (Rakovych, 2002). The questionnaire consists of 14 yes-no statements. The Consciousness Scale was designed to ascertain a high, medium, or low level of a constellation of such characteristics as morality, conscientiousness, and responsibility. A high level of conscientiousness is combined with developed self-control and is evident in the expressed ability to accept responsibility, faithfully perform one's duties following social requirements, and steadfastly adhere to moral principles and ethical standards, which collectively shape behavior motivation. A low level of conscientiousness includes a frivolous attitude towards statutory provisions and moral norms, irresponsibility, and negligent performance of duties. A medium level of conscientiousness is characterized by instability of its functioning, which combines decency and exactingness to oneself and others, with the probability of deviations from moral norms (Shlomin, 2020).

Research organization. The research took place in 2019–2021. When planning the research, its strategy was defined as quasi-experimental. Groups were formed at the first stage. The second stage provided for collecting primary data through group testing amidst direct interaction. After the motivational interview, the subjects received stimulus material comprising instructions and statements from the questionnaires "Structure and level of professional responsibility" and "Conscientiousness Scale" and answer options.

що зумовлює можливість використання методики "Структура та рівень професійної відповідальності" у психологічних дослідженнях з метою з'ясування специфіки функціонування цього феномену у державних службовців.

"Шкала совісності", виокремлена з методики "Психодіагностичний тест", створеної В. Мельниковим та Л. Ямпольським, в адаптації І. Фурманова та Л. Пергаменщика (1998), характеризується високим рівнем компактності та гомогенності. Вона об'єднала твердження Міннесотського багатоаспектного особистісного опитувальника та Шістнадцятифакторного опитувальника Кеттелла, які віддзеркалюють сенс поняття "Сила над-Я". Процедура апробації, перевірка надійності й валідності та стандартизація методики здійснена із залученням 1315 осіб. (Фурманов, Пергаменщик, 1998).

Означена методика створена у формі стандартизованого самозвіту, а її метою є діагностика міри прийняття етичних принципів і соціальних норм (Ракович, 2002). Опитувальник вміщує 14 тверджень, які передбачають відповіді "так" чи "ні". Шкала совісності спрямована на з'ясування високого, середнього або низького рівня констеляції таких характеристик, як моральність, совісність та відповідальність. Високий рівень совісності поєднується з розвинутим самоконтролем та знаходить своє відображення у вираженій здатності приймати відповідальність, сумлінно виконувати свої обов'язки у відповідності зі соціальними вимогами, стійко дотримуватися моральних принципів та етичних стандартів, що в сукупності формує мотивацію поведінки. Низький рівень совісності змістовно розкривається у легковажному ставленні як до норм закону, так і до моральних норм, у безвідповідальності, недбалому виконанні обов'язку. Для середнього рівня совісності характерною є певна нестабільність її функціонування, що відбивається у поєднанні порядності й вимогливості як до себе, так і до оточуючих осіб, з вірогідністю відхилень від моральних норм (Шломін, 2020).

Організація дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2019 – 2021 рр. При плануванні дослідження його стратегію було окреслено як квазіекспериментальну. На першому етапі були сформовані групи. На другому етапі здійснено збір первинних даних шляхом групового тестування в умовах безпосередньої взаємодії. Після мотиваційної бесіди

The test duration was not limited: the respondents needed about an hour to complete the task, after which they were offered a questionnaire about their condition, experiences, and opinions regarding the research procedure to exclude from the sample persons who were hostile, reinterpreted the survey goal and the content of the instructions, and felt unwell in the physical sense. After finishing the procedure, the subjects were thanked for participating in the survey and asked to receive answers in private if needed. At the third stage, the test results were processed and subjected to statistical analysis.

Statistical analysis. Quantitative data processing was carried out using IBM SPSS Statistics 20. Methods of mathematical statistics: Student's t-test was used for comparing means obtained in independent samples and R. Fisher's method (φ criterion) entailing an angular transformation, which transforms the percentage number into measure of the central angle read via radians.

Results

The results of the study of the professional responsibility of civil servants at different stages of their professional growth are presented in the Tabl. 1.

The PR component "Awareness and experience of responsibility". Although the first group has significantly lower indicators ($p \leq .05$; $p \leq .01$) than the second and third groups, which do not differ from each other, it is worth noting that civil servants who are involved in professional activities, regardless of their seniority, are better aware of the responsibility for the tasks performed, the necessity and importance of their quality both for individual citizens and society as a whole.

The PR components "Self-control and self-organization at work" and "Initiative at work". It was found that students majoring in public management and administration ($p \leq .05$) and civil servants with ten and more years of experience demonstrate significantly higher indicators ($p \leq .001$; $p \leq .05$) in comparison with novice civil servants. Following the established differences, representatives of the second group are characterized by less independence in planning activities, less thoroughness in complying with

досліджувані отримали стимульний матеріал, який вміщував інструкції й твердження опитувальників "Структура та рівень професійної відповідальності" та "Шкала совісності", а також варіанти відповідей. Тривалість тестування не обмежувалася, для виконання завдання респондентам знадобилося близько години, після чого їм було запропоновано анкету щодо їх стану, переживань і думок щодо процедури дослідження з метою подальшого виключення із вибірки осіб, котрі були ворожо настроєні, реінтерпретували мету опитування та зміст інструкції, почувалися недобре у фізичному сенсі. Після завершення роботи досліджуваним було висловлено подяку за участь в опитуванні й запропоновано у разі виникнення питань отримати відповіді у приватному порядку. На третьому етапі результати тестування були оброблені та піддані статистичному аналізуванню.

Статистичне аналізування. Кількісна обробка даних здійснена з застосуванням статистичного пакету "IBM SPSS Statistics 20". Методи математичної статистики: у дослідженні було використано t-критерій Стьюдента для порівняння середніх значень показників, отриманих у незалежних вибірках, та критерій φ Р. Фішера, котрий передбачає кутове перетворення, що полягає у трансформації відсоткової чисельності у міру центрального кута, для вимірювання якого застосовуються радіани.

Результати

Результати вивчення професійної відповідальності у держслужбовців на різних етапах професійного становлення подано у табл. 1.

Складова ПВ "Усвідомлення і переживання відповідальності". З огляду на те, що за цією шкалою у першій групі зафіксовано вірогідно менші показники ($p \leq .05$; $p \leq .01$), ніж у другій та третій групах, котрі не виявляють між собою відмінностей, слід зазначити, що держслужбовці, які включені до професійної діяльності, незалежно від її стажу, краще усвідомлюють відповідальність за виконувани завдання, необхідність та значущість їх якісної реалізації як для окремих громадян, так і в масштабах суспільства.

Складові ПВ "Самоконтроль і самоорганізація в роботі" та "Ініціативність у роботі". Було виявлено, що за цими шкалами студенти, що навчаються за спеціальністю

Table 1. Central tendencies and comparative analysis of indicators of the professional responsibility of civil servants at different stages of their professional growth

Таблиця 1. Центральні тенденції та порівняльне аналізування показників професійної відповідальності держслужбовців на різних етапах професійного становлення

Scale Шкала	1 st group Перша група (n = 103)		2 nd group Друга група (n = 202)		3 rd group Третя група (n = 204)		P 1-2	P 2-3	P 1-3
	M	SD	M	SD	M	SD			
Awareness and experience of responsibility Усвідомлення і переживання відповідальності	5.07	.58	6.54	.4	7.66	.6	.05	-	.01
Professional self-actualization and competence Самоактуалізація та компетентність в роботі	7.13	1.16	6.97	.48	6.62	.65	-	-	-
Self-control and self-organization at work Самоконтроль і самоорганізація в роботі	6.91	.62	5.43	.39	7.65	.4	.05	.001	-
Professional norms Професійні норми	5.38	1.14	6.27	.62	8.08	.52	-	.05	.05
Prosocial behavior Просоціальна поведінка	6.82	.75	7.01	.81	7.11	.97	-	-	-
Initiative at work Ініціативність у роботі	6.52	.3	5.56	.35	7.21	.71	.05	.05	-

Note: M – mean; SD – mean square deviation; p – the significance of the differences between the indicators of civil servants at different stages of their professional growth according to the Student's t-test.

Примітка: M – середнє арифметичне; SD – середнє квадратичне відхилення; p – значущість відмінностей між показниками груп держслужбовців на різних етапах професійного становлення за t-критерієм Стьюдента

time requirements during their implementation (that determines the need for managerial control), less willingness to intensify their activities to find more productive ways of solving professional tasks according to the situation, professional requirements, and moral-ethical norms.

The PR component “Professional norms”. According to the scale, civil servants with ten and more years of experience have a significantly higher indicator ($p \leq .05$) than students and novice specialists, which are similar in the manifestation of professional norms.

Thus, experienced civil servants are more prone to accept and comply with the norms of professional activity and implement them in strict accordance with laws, service instructions, and organizational requirements.

The PR components “Professional self-actualization and competence” and “Prosocial

“Публічне управління та адміністрування” ($p \leq .05$), та державні службовці, що мають десять і більше років служби, демонструють вірогідно більші показники ($p \leq .001$; $p \leq .05$) у порівнянні з держслужбовцями першого року професійної діяльності. Відповідно до змісту отриманих відмінностей, для представників другої групи характерними є менша самостійність у плануванні діяльності, менша ретельність у дотриманні часових вимог в процесі її здійснення (що обумовлює необхідність контролю керівників), менша налаштованість на інтенсифікацію своєї діяльності з метою віднайдення більш продуктивних шляхів розв'язання професійних завдань відповідно до змісту ситуації, професійних вимог та морально-етичних норм.

Складова ПВ “Професійні норми”. За цією шкалою у держслужбовців, що мають десять і більше років служби, визначено вірогідно більший показник ($p \leq .05$), на відміну від студентів та фахівців – початківців, які виявляють

behavior". Statistical differences between the sample groups do not reach the significance level that, regardless of the stage of professional growth, is manifested in the following signs of professional responsibility: readiness for self-improvement, focus on self-realization, determination to make efforts and overcome difficulties in solving professional tasks; professional-organizational initiative and focus on providing assistance to citizens.

A comparison of the averaged indicators of professional responsibility obtained in the study groups with the test norms given in the methodology made it possible to state that a degree of the expression of the PR components can be attributed to the average level or its edge with a high level (Tabl. 2).

The period of professional training is an important stage in a young person's life because it is the time of personality development and professional and personal self-determination; a higher, autonomous level of the value system

схожість у вираженості індикації професійних норм.

З огляду на це стажовані державні службовці характеризуються більшою готовністю до прийняття й дотримання норм професійної діяльності, до її виконання у суворій відповідності до законів, службових інструкцій та організаційних вимог.

Складові ПВ "Самоактуалізація та компетентність в роботі" та "Просоціальна поведінка". Статистичні відмінності між залученими у дослідження групами не досягають рівня значущості, що, незалежно від етапу професійного становлення, знаходить своє відображення у наступних ознаках професійної відповідальності: у готовності до самовдосконалення, спрямованості на самореалізацію, налаштованості на докладання зусиль та подолання труднощів при розв'язанні професійних завдань; у професійно-організаційній ініціативності та спрямованості на надання допомоги громадянам.

Порівняння усереднених показників професійної відповідальності, отриманих

Table 2. A degree of the manifestation of components of the professional responsibility of civil servants at different stages of their professional growth

Таблиця 2. Ступінь вираженості складових професійної відповідальності держслужбовців на різних етапах професійного становлення

Scales Шкала	1st group 1 група	2nd group 2 група	3rd group 3 група
Awareness and experience of responsibility Усвідомлення і переживання відповідальності	Medium level Середній рівень	Medium level Середній рівень	The border between medium and high levels Межа середнього та високого рівнів
Professional self-actualization and competence Самоактуалізація та компетентність в роботі	The border between medium and high levels Межа середнього та високого рівнів	The border between medium and high levels Межа середнього та високого рівнів	Medium level Середній рівень
Self-control and self-organization at work Самоконтроль і самоорганізація в роботі	The border between medium and high levels Межа середнього та високого рівнів	Medium level Середній рівень	The border between medium and high levels Межа середнього та високого рівнів
Professional norms Професійні норми	Medium level Середній рівень	Medium level Середній рівень	The border between medium and high levels Межа середнього та високого рівнів
Prosocial behavior Просоціальна поведінка	Medium level Середній рівень	Medium level Середній рівень	The border between medium and high levels Межа середнього та високого рівнів
Initiative at work Ініціативність у роботі	Medium level Середній рівень	Medium level Середній рівень	Medium level Середній рівень

is formed, which is inherently contradictory and dynamic (Halian, 2022:15). Students obtaining a degree in public management and administration demonstrated the outmost expression of two PR components, i.e., “Self-actualization and competence” and “Self-control and self-organization”; novice civil servants – only one PR component “Self-actualization and competence”; civil servants with ten and more years of career – four PR components: “Awareness and experience of responsibility”, “Professional norms”, “Self-control and self-organization”, and “Prosocial behavior”.

Thus, a medium manifestation of a PR component is most expressed by civil servants under study. It corresponds to a medium level of its development which is interpreted in terms of the social significance of professional activity, the thoroughness of its implementation, the ability to plan and carry out professional activity following laws, standards and norms, and the pursuance of professional competence.

A perfect level of conscientiousness responds to a positively-colored self-attitude, confidence, autonomy, responsibility, and self-criticism, the ability to make voluntary efforts and make morally motivated decisions independently. In an individual’s private and professional life, the moral vector of development determines consciousness which is a procedural mechanism of conscience outlining the coordinates of successful socialization and personal-professional growth of the subject.

Conscientiousness is actively studied in the context of anti-corruption behavior, in particular, the definition of conscience as a significant determinant of anti-corruption behavior is relevant in modern scientific research (Zarichanskyi, 2022). O. Zarichanskyi considers it necessary to cultivate conscientiousness as one of the significant components of anti-corruption culture and emphasizes that the development of conscientiousness is an essential psychological factor in inhibiting corruption (Zarichanskyi, 2022). Therefore, scientific practices confirm the topicality of studying conscientiousness as a psychological phenomenon and regarding the peculiarities of its manifestation in civil servants at various stages of their professional

у групах, задіяних у дослідженні, з тестовими нормами, наведеними у методиці, надало можливість констатувати, що ступінь вираженості складових ПВ може бути віднесений до середнього рівня чи до його межі з високим рівнем (табл. 2).

Період професійного навчання – важливий етап у житті молодої людини, оскільки в цей час відбувається реальне становлення її особистості, професійне та особистісне самовизначення, формується вищий, автономний рівень системи цінностей, яка за своєю сутністю суперечлива й динамічна (Halian, 2022:15). Студенти, що навчаються за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування”, продемонстрували найбільшу вираженість двох складових ПВ, а саме: “Самоактуалізація та компетентність” та “Самоконтроль і самоорганізація”; державні службовці першого року професійної діяльності – лише за складовою ПВ “Самоактуалізація та компетентність”; державні службовці, що мають 10 і більше років служби, за чотирма складовими ПВ: “Усвідомлення і переживання відповідальності”, “Професійні норми”, “Самоконтроль і самоорганізація”, “Просоціальна поведінка”.

Отже, найбільш представленою серед держслужбовців, що взяли участь у нашому дослідженні, є середня вираженість складових ПВ, що відповідає середньому рівню її розвитку, який транслюється у розумінні соціальної значущості професійної діяльності, ретельності її виконання, спроможності планувати та здійснювати професійну діяльність на ґрунті законів, стандартів і норм, прагненні до професійної компетентності.

Перфектний рівень совісності респондується у позитивно забарвленому самоставленні, впевненості, автономності, відповідальності та самокритичності, здатності до вольових зусиль і самостійного прийняття морально вмотивованих рішень. Як у приватному житті людини, так і в її професійній діяльності моральний вектор розвитку визначає совісність, яка становить собою процесуальний механізм совісті та окреслює координати успішної соціалізації й особистісного та професійного зростання суб’єкта.

Совісність активно вивчають у контексті антикорупційної поведінки, зокрема, у сучасних наукових дослідженнях актуальною є дефініція совісті як значущої детермінанти антикорупційної поведінки (Зарічанський, 2022).

growth, which determines an essential direction of scientific studies.

First-year students majoring in public management and administration and novice civil servants do not manifest essential differences and show indicators of conscientiousness ($7.74 \pm .92$; $8.11 \pm .99$) which are significantly less ($p \leq .01$) in comparison with civil servants with ten and more years of experience.

Keeping in mind the test standards proposed by the questionnaire's authors, the averaged indicators of the first and second groups are within a medium level of conscientiousness, and the third – at a high level. Hence, students and novice civil servants respect the interests and dignity of other people and are good at showing empathy and understanding to other people. At the same time, the participants have some superficial judgments regarding the content of moral and ethical principles and law norms and frivolity in their support. Civil servants with 10 or more years of professional experience have a deeper understanding of the essence of responsibility, higher stability of moral guidelines, a willingness to conscientiously fulfill their duties following regulated legal norms and social requirements, maintaining justice, and obeying the code of ethics.

Features of civil servants' conscientiousness were specified through analyzing the frequency of its levels at different stages of professional becoming.

A high level of conscientiousness was diagnosed in the first group in 19 persons (18.4%); the second – 50 respondents (24.8%); the third – 143 respondents (70.1%). In the first group, a medium level of conscientiousness was recorded in 69 students (67.0%); the second – 126 novice civil servants (62.4%); the third – 48 experienced civil servants (23.5%). In the first group, 15 persons (14.6%) had a low level of conscientiousness; in the second group – 26 persons (12.8%); in the third group – 13 persons (6.4%).

The results of statistical analysis prove that the first and second groups do not have statistically significant differences in the frequency of high ($\omega = 1.29$), medium ($\omega = .6$), and low ($\omega = .41$) levels of conscientiousness. It was found that low

O. Зарічанський вважає необхідним формування совісності як одного зі значущих складників антикорупційної культури й підкреслює, що розвиток совісності виступає значущим психологічним чинником інгібіції корупційної налаштованості (Зарічанський, 2022). Таким чином, напрацювання науковців підтверджують актуальність вивчення совісності як психологічного феномена й урахування особливостей її вияву в держслужбовців на різних етапах професійного становлення, що визначає важливий напрям наукових студій у цьому ракурсі.

Студенти першого курсу, що навчаються за спеціальністю "Публічне управління та адміністрування", й державні службовці першого року професійної діяльності не виявили істотних відмінностей між групами та продемонстрували показники совісності ($7.74 \pm .92$; $8.11 \pm .99$), що є вірогідно меншими ($p \leq .01$) у порівнянні з державними службовцями, що мають 10 і більше років служби ($11.62 \pm .76$).

Зважаючи на нормативи тесту, запропоновані авторами опитувальника, усереднені показники першої та другої груп знаходяться в діапазоні середнього рівня совісності, третьої – її високого рівня. Відповідно до цього студенти та держслужбовці зі стажем до 1 року поважають інтереси й гідність інших людей, є здатними до вияву емпатії та до порозуміння з іншими людьми. Водночас існує ймовірність вияву в цих досліджуваних певної поверхневості суджень щодо змісту морально-етичних принципів та норм закону й легковажності в їх підтриманні. Держслужбовцям зі стажем професійної діяльності 10 та більше років притаманними є більш глибоке розуміння сутності відповідальності, вища стійкість моральних настановлень, налаштованість на сумлінне виконання обов'язку у відповідності із регламентованими правовими нормами та соціальними вимогами, підтримання справедливості, підпорядкованість етичному кодексу.

Деталізацію особливостей совісності держслужбовців реалізовано шляхом дослідження частоти вияву її рівнів на різних етапах професійного становлення.

Високий рівень совісності було діагностовано у першій групі в 19 осіб (18.4%), у другій – у 50 респондентів (24.8%), у третій – у 143 досліджуваних (70.1%). Середній рівень совісності серед учасників першої групи зафіксовано у 69 студентів (67.0%),

and medium levels of conscientiousness show a significantly higher frequency in the groups of students and novice civil servants compared to experienced specialists ($\omega = 2.25, p \leq .05$; $\omega = 7.5, p \leq .01$ and $\omega = 2.24, p \leq .05$; $\omega = 8.15, p \leq .01$), who more often demonstrate a high level of conscientiousness ($\omega = 9.08, p \leq .01$ and $\omega = 9.48, p \leq .01$).

Discussion

A. Hryshchuk (2013) emphasizes the correlation between legality and conscientiousness in the work of civil servants, as the law-abiding moral behavior of a person determines the effectiveness of their social identification, self-actualization, and activity (Hryshchuk, 2013). In terms of the occupational activity of civil servants, it actualizes the issues of such basic normative systems of behavior regulation as professional responsibility and conscientiousness. Analyzing specialists of the socioeconomic profile, scientists note that a person, interpreting the social field, pays considerable attention to reflective aspects and takes the position of a "participant in the process" (Popovych et al., 2021:40). A. Mudryk (2019) defines and characterizes the stages of career development: adaptive, internal, and stagnant (Mudryk, 2019). The author draws attention to the fact that the speed of career growth in the civil service differs from the speed of professional development of specialists at commercial enterprises and discusses the spontaneity of the career advancement of civil servants, the unevenness of their tenure in office, and the formation of so-called career dead ends or high-speed landing careers (Mudryk, 2019). Civil servants under study passed all stages of their professional career gradually. There were no representatives of "high-speed landing careers" in the third sample group because this could affect the outcome of the empirical study.

V. Martynenko (2019) envisages the possibility of determining the propensity of a civil servant to immoral self-interested behavior and to abuse of power or official position at the very beginning of their official career; in particular, due to individual traits of self-interested orientation (Martynenko, 2019). The findings of our research allow highlighting the need for

у другій – у 126 держслужбовців-початківців (62.4%), у третій – у 48 стажованих держслужбовців (23.5%). У першій групі у 15 осіб (14.6%) зафіксовано низький рівень совісності, у другій до низького рівня було віднесено показники 26 осіб (12.8%), у третій – в 13 осіб (6.4%).

Результати статистичного аналізування підтверджують, що перша та друга групи не мають статистично достовірних відмінностей у частоті високого ($\omega = 1.29$), середнього ($\omega = .6$) та низького ($\omega = .41$) рівнів совісності. З'ясовано, що низький і середній рівні совісності демонструють вірогідно вищу частоту саме у групах студентів та держслужбовців-початківців порівняно зі стажованими фахівцями ($\omega = 2.25, p \leq .05$; $\omega = 7.5, p \leq .01$ та $\omega = 2.24, p \leq .05$; $\omega = 8.15, p \leq .01$), які, вірогідно, частіше демонструють високий рівень совісності ($\omega = 9.08, p \leq .01$ та $\omega = 9.48, p \leq .01$).

Дискусія

А. Гришук (2013) наголошує на взаємозв'язку законності і совісності в роботі державних службовців, оскільки правосвідома моральна поведінка особистості зумовлює ефективність її соціальної ідентифікації, самоактуалізації та діяльності (Гришук, 2013). Саме це в ракурсі професійної діяльності державних службовців актуалізує питання таких базових нормативних систем регуляції поведінки, як професійна відповідальність і совісність. Досліджуючи фахівців соціономічного профілю, науковці зазначають, що особистість, інтерпретуючи соціальне поле, приділяє значну увагу рефлексивним аспектам, займає позицію "учасника процесу" (Popovych et al., 2021:40). А. Мудрик (2019) визначає та надає характеристики стадіям кар'єрного становлення фахівця: адаптаційній, інтернальній та стагнаційній (Мудрик, 2019). Авторка звертає увагу на те, що швидкість кар'єрного зростання на державній службі різниться від швидкості професійного становлення фахівців комерційних підприємств, і говорить про стихійність кар'єрного просування державних службовців, нерівномірність часу їх перебування на посаді, про утворення так званих кар'єрних тупиків або швидкісних десантних кар'єр (Мудрик, 2019). Державні службовці, що брали участь у нашому дослідженні, пройшли всі щаблі професійної кар'єри поступово. Представників "швидкісних десантних кар'єр" у третій групі вибірки не було, адже це могло

psychodiagnostic testing of future civil servants regarding their morality, conscientiousness, and responsibility, as well as raising questions about the introduction of psychological-legal programs for the development of the mentioned characteristics.

In S. Callahan's opinion, conscience can be expressed as a set of conscious actions performed by an individual's mind to tell right from wrong in various life situations and matters. A positive civil attitude towards the government is impossible without trusting relations with its representatives, who provide services to the population in a democratic legal state (Giubilini, 2016: 8). Categories of behavioral norms are often projected onto society, being born in the professional space of employees of government organizations, which also applies to the corrupt activity of representatives of power. Modern society is faced with a structural crisis of public administration, which is the cause of a skeptical attitude toward democratic values and legislation, justifying corrupt behavior in all spheres of activity.

Conclusions

The empirical study of professional responsibility showed that students of a higher education institution majoring in public management and administration have a lower awareness of the importance of their activity and the need for high-quality and conscientious performance and a lower level of responsibility and concern for job results. Novice civil servants turned out to be less capable of making action plans independently and are less oriented to be active in choosing more optimal ways of solving professional tasks. In their professional activities, civil servants with ten or more years of service are more inclined to be guided in their professional activities by the law, social and professional requirements and corporate rules.

At all stages of professional growth, the participants equally demonstrated prosocial orientation, readiness for self-improvement and self-development, autonomy, and willingness to make efforts and be independent in solving challenging tasks. It was empirically established that civil servants with ten or more years of service

би вплинути на результати емпіричного дослідження.

В. Мартиненко (2019) передбачає можливість визначати схильність державного службовця до аморальної корисливої поведінки, до зловживань владою або службовим становищем вже на самому початку його службової кар'єри, зокрема через певні ознаки корисливої спрямованості особи (Мартиненко, 2019). Результати нашого дослідження дозволяють наголошувати на необхідності психодіагностичного тестування майбутніх державних службовців щодо їхньої моральності, совісності, відповідальності, а також ставити питання щодо впровадження психолого-правових програм розвитку означених характеристик.

На думку С. Калахан (Callahan, 2007), совість може бути виражена як набір свідомих дій, що здійснюються розумом індивіда, щоб відрізнити правильне від неправильного в різних ситуаціях та життєвих питаннях. Позитивне ставлення громадян до влади неможливе без довірчих відносин із його представниками, які надають послуги населенню у демократичній правовій державі (Giubilini, 2016: 8). Нерідко категорії норм поведінки проєктуються на суспільство, народжуючись у професійному просторі співробітників державних організацій, що стосується і корупційної складової діяльності представників цієї сфери. Сучасне суспільство стикається зі структурною кризою державного управління, що стає причиною скептичного ставлення до демократичних цінностей та законодавства, виправдовуючи корупційну поведінку у всіх сферах діяльності.

Висновки

Проведене емпіричне вивчення професійної відповідальності показало, що студенти закладу вищої освіти, які навчаються за спеціальністю "Публічне управління та адміністрування", характеризуються меншим усвідомленням значущості своєї діяльності, необхідності її якісного і сумлінного виконання, меншим рівнем відповідальності та переживання за результати діяльності. Державні службовці першого року своєї діяльності виявилися менш спроможними самостійно вибудовувати плани дій та менш зорієтованими на розгортання поля своєї активності у виборі більш оптимальних шляхів вирішення професійних завдань. Держслужбовці, що мають десять і більше років служби, є більш схильними

have a high level of conscientiousness, while students and novice civil servants have a medium level of conscientiousness, with a significantly higher frequency of its low level.

The results obtained in the first and second groups prove the practicability and necessity of implementing ad hoc psychological-pedagogical programs designed to cultivate moral and ethical qualities, including conscientiousness, in students – future civil servants. Such a proposal is determined by the fact that medium and low levels of conscientiousness are associated with the deficiency of its functioning and a certain duality of moral guidelines. Thus, despite the subject's criticality in evaluating their actions, a medium level supposes a neutral attitude toward actions contradicting the norms of law and morality; a low level is characterized by the determination to achieve the desired goal using all available opportunities, regardless of their morality and without feeling guilty for one's actions.

Research prospects. The present research covers only a small part of a broad spectrum of moral and ethical characteristics of civil servants at various stages of their professional growth. The development of a psychodiagnostic complex for recommending/ advising against a person for public service in terms of their moral and ethical characteristics seems promising.

References

- Hryshchuk, A. B. (2013). Pravosvidomist i moralnist – sotsialno-psykholohichni tsinnosti u diialnosti derzhavnykh sluzhbovtiv Ukrainy [Legal awareness and morality as socio-psychological values in the activities of civil servants of Ukraine]. Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs, 4, 47-56. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1984>
- Zarichanskyi, O. A. (2022). Antykoruptsiina kultura yak skladova kultury orhanizatsii [Anti-corruption culture as a component of culture of the organization]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Psykholohiia – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology, 1(15), 23-29 <https://bpsy.knu.ua/index.php/psychology/issue/view/14/16>
- Zarichanskyi, O. A. (2022). Psykholohichni taktyky vypravdannya koruptsii [Psychological tactics of justification of corruption]. Naukovyi visnyk

у професійній діяльності керуватися нормами закону, соціальними та професійними вимогами та правилами організації.

На всіх етапах професійного становлення досліджувані рівною мірою продемонстрували просоціальну спрямованість, готовність до самовдосконалення і саморозвитку, автономність, готовність докладати зусилля та самостійність у розв'язанні проблемних завдань. Емпірично встановлено, що в державних службовців, які мають десять і більше років служби, переважає високий рівень совісності, у студентів та держслужбовців-початківців – середній рівень – водночас з істотно більшою частотою її низького рівня.

Результати, отримані у першій і другій групах, свідчать про доцільність і необхідність впровадження спеціальних психолого-педагогічних програм, що мають на меті розвиток морально-етичних якостей, зокрема совісності, у студентів – майбутніх державних службовців. Така пропозиція зумовлена тим, що середній і низький рівні совісності пов'язані з дефіцитарністю її функціонування та певною подвійністю моральних настановлень. Так, середній рівень, незважаючи на критичність в оцінюванні суб'єктом власних дій, припускає нейтральне ставлення стосовно вчинків, здійснюваних усупереч нормам закону та моралі; для низького рівня притаманною є налаштованість на досягнення бажаної мети із використанням всіх наявних можливостей поза врахуванням їх моральності та без виникнення відчуття провини за власні вчинки.

Перспективи дослідження. Проведене дослідження розкриває лише невелику частину широкого спектру морально-етичних особливостей державних службовців на різних етапах їх професійного розвитку. Перспективним вбачається розробка психодіагностичного комплексу щодо визначення рекомендації/не рекомендації особи до державної служби в ракурсі її морально-етичних характеристик.

Список використаних джерел

- Гришук А. Б. Правосвідомість і моральність – соціально-психологічні цінності у діяльності державних службовців України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. №4. С. 47-56. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1984>
- Зарічанський О.А. Антикорупційна культура як складова культури організації. Вісник Київського національного університету імені

- Sivershchyny. Serii: Osvita. Sotsialni ta povedinkovi nauky – *Scientific Bulletin of Severshchyna. Education. Social and behavioral sciences*, 2(9), 114-129. <http://seducation.academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/Zarichanskyi-O.A..pdf>
- Makeeva, N. Yu. (2014). Psykholohycheskaia struktura professyonalnoi otvetstvennosti spetsyalystov pensyonnoho obespecheniya [Psychological structure of professional responsibility of pension provision specialists]. *Candidate's thesis*. Tver.
- Martynenko, V. O. (2019). Zapobihannia zlozhzhyvannia vladoiu abo sluzhbovym polozhenniam, shcho zhyniaiuetsia derzhavnymy sluzhbovtsiamy [Prevention of abuse of power or official position committed by civil servants]. *Candidate's thesis*. Kyiv.
- Mudryk, A. (2019). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku profesiinoi kariery derzhavnykh sluzhbovtiv [Psychological features of civil servants' professional career development]. *Psychological Prospects Journal*, 33, 192-204. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2019-33-192-204>
- Rakovych, N. K. (Ed.). (2002). Praktykum po psykholohychnosti lychnosti [*Workshop on personality psychodiagnostic*]. Minsk. http://www.miu.by/kaf_new/mpp/132.pdf
- Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy vid 10.06.2022 r. N 154-r/z "Shchodo vykonannia derzhavnymy sluzhbovtsiamy zavdan i kliuchovykh pokaznykiv rezul'tatyvnosti, efektyvnosti ta yakosti sluzhbovoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu" [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 10, 2022 No. 154-p/z "Regarding the fulfillment of tasks by civil servants and key indicators of effectiveness, efficiency and quality of official activity in the conditions of martial law"]. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/FN073967>
- Sadova, M. A. (2019). Teoriia ta praktyka profesiinoi vidpovidalnosti osobystosti [*Theory and practice of professional responsibility of the individual*]. *Doctor's thesis*. Odesa. http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/disertaciya_sadova_1558972521.pdf
- Sokolov, O. A. (2021). Osoblyvosti osobystisno-profesiinoi vidpovidalnosti politseiskykh [*Peculiarities of personal and professional responsibility of police officers*]. *Candidate's thesis*. Kharkiv. http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/12345_6789/10817
- Furmanov, I. A., Pergamenschik, L. A. (1998). Psihodiagnostika i psihokorreksiya lichnosti [*Psychodiagnosics and psychocorrection of personality*]. Minsk: Narodnaya asveta. <http://elib.bspu.by/pdf>
- Abraham, J., Suleeman, J., & Takwin, B. (2018). The psychology of corruption: the role of the counterfeit self, entity self-theory, and outcomebased ethical mindset. *Journal of Psychological and Educational Research*, 26(2), 7-32. <http://www.marianjournals.com>
- Тараса Шевченка. Серія: Психологія. 2022. № 1(15). С. 23-29. <https://bpsy.knu.ua/index.php/psychology/issue/view/14/16>
- Зарічанський О.А. Психологічні тактики виправдання корупції. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2022. № 2 (9). С. 114–129. <http://seducation.academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/Zarichanskyi-O.A..pdf>
- Макеева Н. Ю. Психологическая структура профессиональной ответственности специалистов пенсионного обеспечения: дис. ... канд. психол. наук. Тверь. 2014. 232 с.
- Мартиненко В. О. Запобігання зловживання владою або службовим положенням, що вчиняються державними службовцями: дис. ... докт. філос. з права. 12.00.08. Київ. 2019.
- Мудрик Алла Психологічні особливості розвитку професійної кар'єри державних службовців *Psychological Prospects Journal*. 2019. № 33. С.192-204. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2019-33-192-204>
- Практикум по психодіагностиці особистості. Ред. Н. К. Ракович. Мінськ. 2002. С.75-91. http://www.miu.by/kaf_new/mpp/132.pdf
- Розпорядження Кабінету міністрів України від 10.06.2022 р. N 154-р/з "Щодо виконання державними службовцями завдань і ключових показників результативності, ефективності та якості службової діяльності в умовах воєнного стану" <https://ips.ligazakon.net/document/FN073967>
- Садова М. А. Теорія та практика професійної відповідальності особистості: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01. Одеса. 2019. 530 с. http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/disertaciya_sadova_1558972521.pdf
- Соколов О. А. Особливості особистісно-професійної відповідальності поліцейських : автореф. дис. ... канд. психол. наук. ХНУВС. Харків. 2021. 25 с. http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/12345_6789/10817
- Фурманов І. А., Пергаменщик Л. А. Психодіагностика і психокорекція особистості. Мн.: Нар. асвета. 1998. 64 с. <http://elib.bspu.by/pdf>
- Шломін О. Ю. Психологічні особливості професіогенезу працівників підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України : автореф. дис. канд. психол. наук: ХНУВС. Харків. 2020. 26с. https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/1234_56789/10216
- Abraham, J., Suleeman, J., Takwin, B. The psychology of corruption: the role of the counterfeit self, entity self-theory, and outcomebased ethical mindset. *Journal of Psychological and Educational Research*. 2018. Vol. 26 (2), P. 7-32. <http://www.marianjournals.com>

- com/files/JPER_articles/JPER_26_2_2018/ Abraham Suleeman_Takwin_JPER_2018_26_2_7_32.pdf
- Blynova, O. Ye., & Kruhlov, K. O. (2021). Subjective social well-being of employees with different socioeconomic statuses. *Insight: the psychological dimensions of society*, 6, 57-71. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-6-5>
- Callahan, S. (2007). *Created for Joy: A Christian View of Suffering*. New York : Crossroad. ISBN 0824525663
- Giubilini, A, Milnes S, & Savulescu, J. (2016). The Medical Ethics Curriculum in Medical Schools: Present and Future. *The Journal of clinical ethics*, 27(2), 129-45. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27333063>
- Gorsira, M., Denkers, A., & Huisman, W. (2018). Both sides of the coin: Motives for corruption among public officials and business employees. *Journal of Business Ethics*, 151(1), 179-194 <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3219-2>
- Halian, I. M. (2022). Value contradictions in personal axiogenesis. *Insight: the psychological dimensions of society*, 7, 11-23. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-2>
- Izard, C. E. (1991). *Psychology of Emotions*. Springer. ISBN 9780306438653 (ISBN: 0306438658)
- Khaleel, H. A. (2022). The professional sufficiency and its correlation with professional conscience and personal responsibility for teachers. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 22(12), 392-418. <http://www.johetap.com/pdf/392.pdf>
- Ostapovich, V., Barko, V., Okhrimenko, I., Yevdokimova, O., Ponomarenko, Y., Prontenko, K., et al. (2020). Psychological Profile of Successful Criminal Police Officer. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(3), 120-133. <http://www.ijaep.com/index.php/IJAE/article/view/755>
- Pomytkina, L., Gudmanian, A., Kovtun, O., & Yahodzinskyi, S. (2020). Personal choice: strategic life decision-making and conscience. *E3S Web of Conferences*, 164, 10021 TPACEE-2019 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016410021>
- Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulias, I., & Mamchur, I. (2021). Research of social expectations' properties of future specialists of socioeconomic profile. *Revista Amazonia Investiga*, 10(39), 40-49. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
- Schalkwijk, F (2018). A New Conceptualization of the Conscience. *Frontiers in Psychology*, 9:1863. doi:10.3389/fpsyg.2018.01863 <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.01863/full>
- Thompson, D. F. (1980). Moral responsibility of public officials: The problem of many hands. *American Political Science Review*, 74(4), 905-916. doi:10.2307/11954312
- Verkade, M., Karsten, J., Koenraadt, F., & Schalkwijk, F. (2020). Conscience as a Regulatory Function: www.marianjournals.com/files/JPER_articles/JPER_26_2_2018/ Abraham Suleeman_Takwin_JPER_2018_26_2_7_32.pdf
- Блинова О. Є., Круглов К. О. Суб'єктивне соціальне благополуччя співробітників з різним соціально-економічним статусом. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2021. № 6. С. 57-71. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-6-5>
- Callahan Sidney. *Created for Joy: A Christian View of Suffering*. The Crossroad Publishing Company, New York. Crossroad. 2007. 256 p. ISBN 0824525663
- Giubilini A, Milnes S, Savulescu J. The Medical Ethics Curriculum in Medical Schools: Present and Future. *The Journal of clinical ethics*. 2016. Vol. 27 (2). P. 129-45. PMID: 27333063. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27333063>
- Gorsira, M., Denkers, A., Huisman, W. Both sides of the coin: Motives for corruption among public officials and business employees. *Journal of Business Ethics*. 2018. Vol. 151(1). P. 179-194. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3219-2>
- Галян І. М. (2022). Ціннісні суперечності в аксіогенезі особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2022. № 7. С. 11-23. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-2>
- Izard Carroll E. *Psychology of Emotions*, (1991). Springer. 452 p. ISBN 9780306438653 (ISBN: 0306438658)
- Khaleel H. A. The professional sufficiency and its correlation with professional conscience and personal responsibility for teachers. *Journal of Higher Education Theory and Practice*. 2022. Vol. 22 (12). P.392-418. <http://www.johetap.com/pdf/392.pdf>
- Ostapovich, V., Barko, V., Okhrimenko, I., Yevdokimova, O., Ponomarenko, Y., Prontenko, K., Antonova, O., Sydorhuk, N., Sokolovskiy, O., & Bloshchynskiy, I. Psychological Profile of Successful Criminal Police Officer. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9(3). P. 120-133. <http://www.ijaep.com/index.php/IJAE/article/view/755>
- Pomytkina L., Gudmanian A., Kovtun O., and Yahodzinskyi S. Personal choice: strategic life decision-making and conscience. *E3S Web of Conferences*. 164. 10021. 2020. TPACEE-2019 <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016410021>
- Popovych, I., Shcherbyna, V., Sultanova, L., Hulias, I., & Mamchur, I. Research of social expectations' properties of future specialists of socioeconomic profile. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10 (39). P. 40-49. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.39.03.4>
- Schalkwijk F. A New Conceptualization of the Conscience. *Frontiers in Psychology*. 2018. Vol. 9. P.1863. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01863>
- Thompson, D. F. Moral responsibility of public officials: The problem of many hands. *American*

**Professional responsibility and conscientiousness
of civil servants at different stages of professional growth**



An Integrative Theory Put to the Test. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 64(4), 375-395. <https://doi.org/10.1177/0306624X19881918>

Verkade, M. (2022). *Conscience, an integrative theory: Conscience functioning in offenders and non-offenders*. Utrecht University Repository <https://doi.org/10.33540/1465>

Political Science Review. 1980. Vol. 74 (4). P. 905-916. <https://doi.org/10.2307/11954312>

Verkade, M., Karsten, J., Koenraadt, F., & Schalkwijk, F. Conscience as a Regulatory Function: An Integrative Theory Put to the Test. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 2020. Vol. 64 (4). P. 375-395. <https://doi.org/10.1177/0306624X19881918>

Verkade, M. *Conscience, an integrative theory: Conscience functioning in offenders and non-offenders*. Utrecht University Repository. 2022. <https://doi.org/10.33540/1465>

